

JOANNA KOZIELSKA

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza  
w Poznaniu*

## **MIGRACYJNE TRANSNARODOWE WSPARCIE SPOŁECZNE. KAZUS MŁODYCH POLSKICH IMIGRANTÓW ZAROBKOWYCH**

ABSTRACT. Kozielska Joanna, *Migracyjne transnarodowe wsparcie społeczne. Kазus młodych polskich imigrantów zarobkowych* [Transnational Social Support. The Case of a Young Polish Immigrant Workers]. *Studia Edukacyjne* nr 33, 2014, Poznań 2014, pp. 119-145. Adam Mickiewicz University Press. ISBN 978-83-232-2879-0. ISSN 1233-6688

Studies of the phenomenon of Polish foreign migration fail to reflect on the biographical experience of young Polish post-accession emigrants, their judgments and opinions. This publication is targeted, therefore, towards research on migration prospects of micro entity. These, in turn, predispose migrants to aid them, by both formal and informal multi-faceted support. The proposed approach should inspire you to reflect on the quality of the trajectory of migration biography by blending into the mainstream of humanist discourse on present-day multidimensionality of human life, condemned to permanent search of a place in life (for living, working, fulfilling family duties) in constant reconstruction of the new global reality. The postmodern migration support network and its new quality in the form of the blogosphere – as “an immediate panacea for all ailments of migration” is another issues discussed. The whole has been enriched by comments stemming from recent studies that describe the trends in contemporary Polish post-accession emigration.

**Key words:** European migration, transnational social support, post-accession emigrants, European Union

## **Globalizacja przyczynkiem przemian rynku pracy i karier zawodowych ludzi**

Obecna rzeczywistość społeczna naznaczona permanentnymi procesami transformacji kulturowo-gospodarczych, cechująca się ogromną dynamiką wielowektorowych zmian, kreująca szereg ambiwalencji i wieloznaczności,

w obliczu niepewności i konieczności stałego podejmowania ryzyka stawia człowieka wobec szeregu wyzwań życiowych i zawodowych<sup>1</sup>.

Dynamicznie ewoluujący, znaczący tymczasowością rynek pracy w Polsce, tak diametralnie zmieniony po 1989 roku, wymusza szereg zachowań dostosowawczych ze strony jednostek starających się sprostać jego nowym, odmiennym względem lat ubiegłych wymaganiom. Z jednej strony – kreuje zwiększenie elastyczności (wobec unijnych haseł *flexicurity*) i otwartości na zmiany, staje się przyczynkiem dla permanentnego doskonalenia się i samokształcenia, urzeczywistniając hasła edukacji ustawicznej, z drugiej – destabilizuje bieg życia zawodowego, przyczynia się do zachwiania poczucia własnej wartości, wzmagając poczucie rozczarowania i nieadekwatności wielu jego realnych i potencjalnych uczestników. Badania<sup>2</sup> wskazują, że biografie zawodowe, a co za tym idzie także sfera życia rodzinnego ludzi, ulegają radykalnym zmianom. Brak ciągłości i stabilności, także trudny do przewidzenia, a tym samym zaplanowania bieg kariery zawodowej w płynnej rzeczywistości ponowoczesnej, w miejsce jej dotychczasowej ciągłości, stabilności i przewidywalności to krajobraz współczesnych zmagani zawodowych. Biografie zawodowe, coraz wyraźniej kreowane bywają, także w wymiarze jednostkowych doświadczeń jednostek, przez procesy globalizacyjne.

Przez globalizację należy rozumieć

obiektywny i nieodwracalny proces scalania świata we względnie spójną całość i zarazem proces jego uniformizacji. Jest to zjawisko złożone, dokonujące się zarówno na płaszczyźnie ekonomicznej, społecznej, politycznej, jak i kulturowej, demograficznej, naukowej, technologicznej, informatycznej, mentalnej, zachowaniowej (...). Można zatem stwierdzić, że globalizacja to zespół różnorodnych przemian świata współczesnego, które zmierzają w kierunku scalenia oraz unifikacji ogarniętych nią dziedzin rzeczywistości<sup>3</sup>. Globalizacja (...) obejmuje również coraz szybszą i powszechną komunikację oraz dotyczy także aspektów politycznych i kulturowych<sup>4</sup>.

---

<sup>1</sup> Z. Bauman, *Phylna nowoczesność*, Kraków 2006; tegoż, *Phylnne czasy. Życie w epoce niepewności*, Warszawa 2007; *Phylnne życie*, Kraków 2007; U. Beck, *Spoleczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*, Warszawa 2002; A. Giddens, *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, Warszawa 2007.

<sup>2</sup> E. Hajduk, *Kulturowe wyznaczniki biegu życia*, Warszawa 2010; B. Liberska (red.), *Globalizacja. Mechanizmy i wyzwania*, Warszawa 2012; M. Marody (red.), *Między rynkiem a etatem. Społeczne negocjowanie polskiej rzeczywistości*, Warszawa 2000; M. Piorunek, *Transformacje modelu biografii – edukacja i praca w linii życia*, [w:] *Jednostka, społeczeństwo i edukacja w globalnym świecie*, red. A. Cybal-Michalska, Poznań-Leszno 2006; tejsze, *Edukacja i praca w cyklu życia człowieka*, [w:] *Edukacja wobec tożsamości społecznej*, red. E. Gawel-Luty, J. Kojkoł, Gdańsk 2008a; *Edukacja i praca jako komponenty tożsamości człowieka w przestrzeni postnowoczesności*, [w:] *Relacje podmiotów w lokalnej przestrzeni edukacyjnej*, red. J. Modrzewski, M.J. Śmiałek, K. Wojnowski, Kalisz-Poznań 2008b.

<sup>3</sup> J. Szmyd, *Tożsamość a globalizacja*, Kraków 2006, s. 193-194.

<sup>4</sup> A. Giddens, *Europa w epoce globalnej*, Warszawa 2009, s. 11.

Globalizacja postrzegana w różnych wymiarach jest współcześnie kojarzona z licznymi zjawiskami – mówi się o niej jako o kompresji czasu i przestrzeni, erozji granic i zniesieniu barier geograficznych w przepływie towarów, usług, kapitału, inwestycji, technologii i informacji, transnarodowej działalności ekonomicznej, przyspieszeniu światowych interakcji, intensyfikacji międzynarodowych powiązań i pogłębieniu współzależności<sup>5</sup>. Na wymiar makrospołeczny tego zjawiska nakłada się dodatkowy komponent odniesiony do skali mikro, mianowicie odterytorializowanie pracy i biografii zawodowej człowieka, a tym samym innych ważkich aspektów jego życia<sup>6</sup>. Dystanse czasowe i przestrzenne, granice geograficzne w procesach pracy, kształtowania karier zawodowych i realizowania innych ważnych zadań rozwojowych przestają mieć znaczenie. Coraz więcej procesów społecznych i psychicznych związanych z pracą oraz innymi aspektami ludzkich biografii pozbawione są wyraźnej lokalizacji, przekraczając tradycyjne granice kulturowo-geograficzne. Ludzkie biografie przebiegają niejako

„w poprzek” terytoriów i związanych z nimi lokacji, kultur, wartości, norm oraz standardów. Tradycyjne tzn. terytorialne, lokalne i narodowe stosunki społeczne oraz procesy identyfikacji tożsamości zderzają się z nowymi procesami przebiegającymi na bazie procesów globalizacji. Istnienie ponadnarodowej przestrzeni przyczynia się z kolei do rozmywania się granic w psychologicznej przestrzeni życia<sup>7</sup>, co znacząco zmienia wzorce pracy i modele karier. Globalizacja kariery oznacza zmianę strukturalną w planach życiowych ludzi zarówno w perspektywie przestrzennej, jak i czasowej (...). Transnarodalizacja rynków pracy determinuje tendencję do planowania i realizowania karier zawodowych, nie tylko w granicach gospodarek narodowych, ale także w kontekście transgranicznym, międzynarodowym i międzykulturowym<sup>8</sup>.

Jednym ze skutków globalizacji jest zjawisko określane mianem, wspomnianego już, transnarodalizmu, czyli procesu, za sprawą którego migranci funkcjonują codziennie (na wielu płaszczyznach – społecznej, gospodarczej, rodzinnej, kulturowej, politycznej), ale poniekąd w oderwaniu od terytorialności, z pominięciem granic państw<sup>9</sup>. Badaczki, które jako pierwsze podjęły się próby konceptualizacji zjawiska transnarodowości, zakładają, iż migrant buduje swój życiowy obszar ponad granicami narodowymi, politycznymi,

<sup>5</sup> B. Liberska (red.), *Globalizacja. Mechanizmy i wyzwania*.

<sup>6</sup> A. Bańka, *Psychologiczne doradztwo karier*, Poznań 2007.

<sup>7</sup> Tamże.

<sup>8</sup> Tamże.

<sup>9</sup> Bash, Glick-Schiller, Blanc-Szanton, *From imigrant to transmigrant theorizing transnational migration*, 1994. Tekst dostępny na: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/3317464?uid=3738840&uid=2&uid=4&sid=56259903573>, s. 22.

czy kulturowymi<sup>10</sup>. Niedźwiedzki wyróżnia cztery elementy funkcjonowania transnarodowego wymiaru rzeczywistości: ramy polityczno-prawne, zatrudnienie i pełnienie innych ról społecznych, struktury społeczne, instytucje oraz tożsamość<sup>11</sup>.

Przywołana powyżej transnarodalizacja kariery, będąca efektem „ruchów wędrowniczych ludności związanych ze zmianą miejsca zamieszkania”<sup>12</sup>, w obecnej rzeczywistości ma raczej ograniczony wymiar i przyjmuje najczęściej postać pracy realizowanej czasowo, epizodycznie lub w rzadszych sytuacjach stale poza granicami kraju pochodzenia. Wyraźnie zaznaczone na mapie poakcesyjnych migracyjnych państw docelowych<sup>13</sup>, które wybierają młodzi Polacy są: Wielka Brytania (blisko 30%), Irlandia (22%) i Niemcy (12%). Także Włochy znalazły się wysoko w rankingu.

W odpowiedzi na polską akcesję w struktury Unii Europejskiej, migracje zaczęły charakteryzować się nową jakością. Obecnie migracja jest płynną transmigracją<sup>14</sup>, którą Jończy (2007) nazywa migracją zawieszoną, która charakteryzuje się masowością, „superróżnorodnością”, „plastycznością” i „trwałą tymczasowością”, które to cechy stają się cechami obiektywnymi i coraz bardziej uniwersalnymi znamionami migracji w zglobalizowanym świecie ludzkich wędrowek<sup>15</sup>.

<sup>10</sup> Tamże, s. 58-63.

<sup>11</sup> D. Niedźwiedzki, *Migracje i tożsamość. Od teorii do analizy przypadku*, Kraków 2010, s. 178-180.

<sup>12</sup> T. Stępczyński, *Polacy w świecie*, Warszawa 1992.

<sup>13</sup> Relacjonowane wyniki badań są efektem, realizowanego w ramach grantu promotorskiego w latach 2008-2012 (Narodowe Centrum Nauki w Krakowie – NN 106 348 140 – kierownik grantu: prof. dr hab. Magdalena Piorunek), projektu badawczego „Emigracja zarobkowa i powrót do kraju w doświadczeniach współczesnych Polaków. Studium socjopedagogiczne”, którego wyniki opublikowano w książce: J. Kozielska, *Poakcesyjne migracje zarobkowe. Kontekst teoretyczno-empiryczny. Wsparcie społeczne*, Poznań 2014. Próba badawcza w analizie ilościowej liczyła 174 osoby, które spędziły na emigracji nie krócej niż rok, a w Polsce od momentu powrotu do momentu badania przebywały co najmniej 6 miesięcy. Próba miała charakter celowy. Grupa docelową stanowili emigranci powrotni, którzy na emigrację udali się w okresie okołookcesyjnym, zaś na kraj emigracji wybrali państwo europejskie, a nie „tradycyjny” kraj migracji, jak Stany Zjednoczone Ameryki Północnej. Uzupełnieniem badań o charakterze ilościowym stała się, wywodząca się z metod hermeneutycznych, jakościowa analiza tekstów, którymi uczyniono internetowe fora (tworzone przez oraz dla emigrantów – zarówno tych, którzy jeszcze przebywają za granicą, jak i planujących lub tych, którzy już wrócili do Polski) i blogi – zawierające fragmenty biografii emigrantów; J. Kozielska, *Globalizacyjne procesy wyzwaniem dla transnarodowego poradnictwa zawodowego. Globalizacja przyczynkiem przemian rynku pracy i karier zawodowych*, [w:] *Edukacja międzykulturowa w warunkach kultury globalnej. Od rozważań definicyjnych do praktycznych zastosowań*, red. N. Dębowska, M. Walachowska, N. Starik, Poznań 2014.

<sup>14</sup> M. Okólski, *Polska jako aktor na europejskiej scenie migracyjnej*, [w:] *Współczesne migracje. Dylematy Europy i Polski*, Warszawa 2009.

<sup>15</sup> Tamże, s. 7-17.

W kontekście migracji zewnętrznych termin ten zakłada także „utożsamianie się migranta z więcej niż jednym krajem. Identyfikacja przebiega na wielu płaszczyznach: emocjonalnej, światopoglądowej, etnicznej i kulturowej”<sup>16</sup>. Emigrant współczesny jest niejako automatycznie emigrantem transnacionalnym, bowiem (co potwierdzają autorskie badania) „utrzymuje liczne, a przede wszystkim stałe kontakty, przekraczające granice państw narodowych i konstruuje swoją tożsamość w odniesieniu do więcej niż jednego państwa narodowego”<sup>17</sup>. Omawiane zjawisko wyraża się pozostawianiem migranta w bliskim kontakcie z krajem, z którego pochodzi oraz z krajem, który aktualnie zamieszkuje. Kubitsky uznaje ten fakt za znaczący czynnik oddramatyzowania poakcesyjnych migracji. Możliwość „pozostawania w kontakcie”, mimo znacznych odległości geograficznych, jest niewątpliwie cechą naszych czasów, która dokonuje się za sprawą chociażby Internetu, telefonu, tanich linii lotniczych itp. Transnacionalizm zmienił obraz współczesnej migracji z niegdyś jednokierunkowej w wielokierunkową. Bycie „tu i tam” wpływa na poczucie tożsamości; w kontekście migrantów mówi się wówczas o tożsamości dwukulturowej lub dwuogniskowości kulturowej<sup>18</sup>. Fundamentalne znaczenie ma tutaj zaangażowanie migranta w życie w kraju pochodzenia i kraju emigracji; rezultatem jest powstanie sieci transnarodowych, w które angażują się także nie-emigranci (ich rodziny, przyjaciele z rodzimych krajów). Sieci te mają charakter nieformalny, a ich podstawą jest zaufanie, wsparcie i solidarność<sup>19</sup>. Transnacionalizm niesie ze sobą także pewne niebezpieczeństwa, bowiem „imigrant transnacionalny nie odczuwa potrzeby aklimatyzacji do nowego środowiska w takim zakresie jak tradycyjny imigrant”. Współczesne badania ujawniają pewną prawidłowość, związaną z faktem, iż młodzi emigranci nie mają potrzeby tworzenia sformalizowanych polonijnych stowarzyszeń i organizacji, natomiast tworzą je w wirtualnej rzeczywistości blogosfery<sup>20</sup>.

W świetle poczynionych analiz można stwierdzić, iż poakcesyjne migracje młodych Polaków, to zdecydowanie nie przypadek<sup>21</sup>. Dominującymi motywami nie są także chęci zdobycia za granicą wykształcenia, czy możliwość korzystania z dorobku światowej kultury (która w dobie globalizacyjnych

<sup>16</sup> D. Niedźwiedzki, *Migracje i tożsamość* za: Trąbka, 2009, s. 19-20.

<sup>17</sup> Tamże, s. 75.

<sup>18</sup> J. Kubitsky, *Psychologia migracji*, Warszawa 2012.

<sup>19</sup> D. Niedźwiedzki, *Migracje i tożsamość*, za: Trąbka, 2009, s. 74-75.

<sup>20</sup> J. Kubitsky, *Psychologia migracji*, s. 20; J. Kozielska, *Poakcesyjne migracje zarobkowe*.

<sup>21</sup> J. Kozielska, *Poakcesyjne migracje zarobkowe*; P. Kaczmarczyk, M. Okólski, *Migracje specjalistów wysokiej klasy w kontekście członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, Warszawa 2005; P. Kaczmarczyk, J. Tyrowicz, *Współczesne procesy migracyjne w Polsce a aktywność organizacji pozarządowych w obszarach powiązanych z rynkiem pracy*, BCR.ORG.PL, 2008.

przemian i Internetu jest „na wyciągnięcie ręki”). Za główne motywy emigracyjnych wyjazdów należy uznać motywy ekonomiczne, wyrażające się chęcią: znalezienia pracy za granicą (43%), niezadawalającą wysokością zarobków w Polsce (68%), czy chęcią doświadczenia godnego życia (43%). Kolejnymi (względem liczby wskazań) wymienianymi motywami są: bezrobocie w Polsce (37%), poczucie braku perspektyw życiowych (32%) oraz namowy znajomych przebywających już za granicą, a teraz gotowych zaprosić do siebie innych i pomóc im w pierwszych dniach pobytu. Do istotnych *push factors* należy zatem zaliczyć niskie zarobki, brak perspektyw życiowych i zawodowych, polskie bezrobocie. Faktorem przyciągającym jest natomiast domniemana za granicą lepsza jakość życia – chęć jego doświadczenia. Często jest nim także znaleziona, jeszcze podczas pobytu w Polsce, praca na emigracji. A wszystko to scalone, rzecz jasna, porównaniem sytuacji swojej – w Polsce i innych, będącej często wynikiem relacji znajomych przebywających na emigracji.

### **Trudności adaptacyjne i problemy towarzyszące imigrantom**

Proces adaptacji do nowego środowiska stanowi proces wieloaspektowy i złożony. Jest to proces, a zarazem rezultat „całościowego lub fragmentarycznego przystosowania się jednostki lub grupy do życia w innej kulturze i kontaktów z jej reprezentantami”<sup>22</sup>. Polega ona na wypracowaniu takich wzorów funkcjonowania, które ułatwiają i wspomagają kontakty z nowym otoczeniem społecznym, na minimalizowaniu tych, które zachowania te utrudniają lub uniemożliwiają. Terminem, który odpowiada analizowanym kwestiom jest akulturacja, czyli

zmiany w jednostce, która uczestniczy w sytuacji kontaktu kulturowego, (...) na którą bezpośrednio oddziałuje wpływ zewnętrznej kultury, oraz zmiany w kulturze, której jest uczestnikiem<sup>23</sup>.

Problemy towarzyszące polskim imigrantom w kraju przyjmującym są różne, ich znajomość pozwala na wsparcie migracyjnego procesu, a tym samym minimalizowanie migracyjnych trudności. Autorskie weryfikacje em-

<sup>22</sup> P. Boski, *Kulturowe ramy zachowań społecznych. Podręcznik psychologii międzykulturowej*, Warszawa 2010a, s. 245; tenże, *Psychologia migracji i akulturacji w społeczeństwie wielokulturowym*, [w:] *Drogi i rozdroża. Migracje Polaków w Unii Europejskiej po 1 maja 2004 roku*, red. M. Grzymała-Moszczyńska, A. Kwiatkowska, J. Roszak, Kraków 2010b.

<sup>23</sup> P. Boski, *Kulturowe ramy zachowań społecznych*, s. 505.

piryczne<sup>24</sup> pozwoliły określić „pakiet” najczęściej występujących problemów podczas pobytu na emigracji, ze szczególnym uwzględnieniem emigracji zarobkowej. Respondenci zostali poproszeni o określenie ważności (a tym samym faktu wystąpienia) poszczególnych trudności, których lista została oparta na analizie literatury tematu:

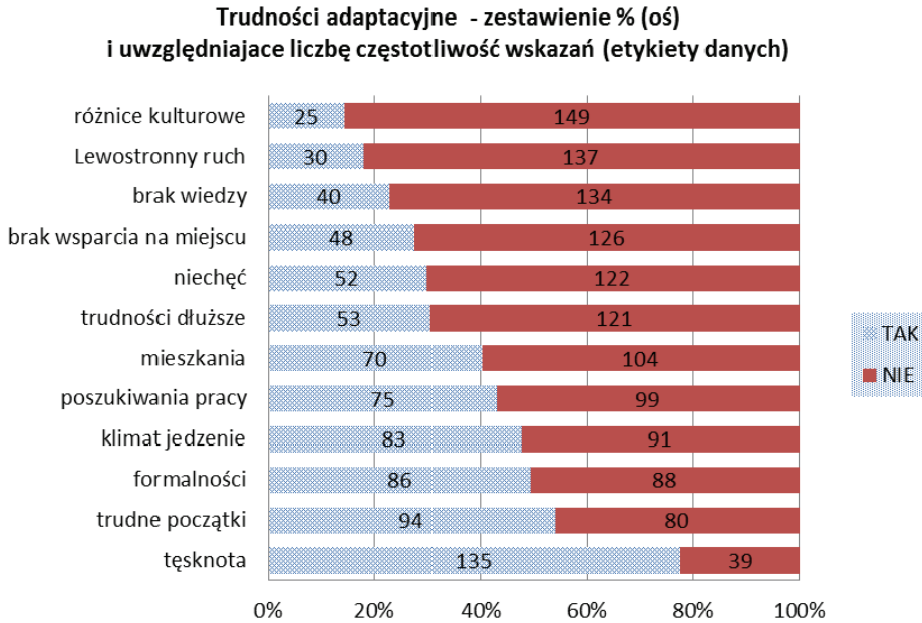
1. Różnice kulturowe trudne do zaakceptowania.
2. Brak wiedzy na temat kraju emigracji.
3. Tęsknota za bliskimi.
4. Początkowy (krótki) brak pracy i kłopoty finansowe.
5. Utrzymujące się przez dłuższy czas trudności – brak pracy, problemy finansowe, mieszkaniowe.
6. Niechęć rodowitych mieszkańców kraju do obcych.
7. Długotrwałe poszukiwanie pracy, częste jej zmienianie.
8. Poszukiwanie mieszkania, trudności mieszkaniowe (np. zamieszkiwanie sporej liczby osób w jednym lokum).
9. Zorganizowanie formalności – praca – urzędy. Trudności komunikacyjne.
10. Lewostronny ruch uliczny (dotyczy np. UK i Irlandii).
11. Inny klimat, jedzenie, trudności w przystosowaniu się.
12. Brak wsparcia na miejscu, osamotnienie.

Zdecydowanie dużym problemem, z którym przyszło się zmierzyć polskim imigrantom w obcych krajach, była dla respondentów tęsknota za bliskimi przebywającymi w kraju pochodzenia (77,59%). Tęsknota w wypowiedziach migrantów jawi się bardzo wielowymiarowo; tęskni się za rodziną, znajomymi, a także zapachami, smakami i widokami, klimatem świąt itp. Za egzemplifikację niech posłuży następująca wypowiedź:

*U mnie nie da się ukryć tęsknoty. Codziennie jestem myślami na moich Włocławskich ulicach, widzę je oczyma wyobraźni:) Zastanawiam się wtedy jaka jest pogoda na danej ulicy, że żółte autobusy mkną, ludzie gdzieś idą. Przenosze się uczuciami np. jak to było pięknie wracać do domu zatłoczonym autobusem w zimowy dzień hehe. Gdzie trzaska mróz, w oknach blokowisk świecą światła i ten zapach powietrza. Emocje, które towarzyszyły mi każdego dnia są tak intensywnymi wspomnieniami, że aż serce ściska. Jestem w UK to odczuwam jakbym trafiłam na inną planetę. Jestem wrażliwa, skończyłam w sumie szkołę artystyczną, więc uważam, że jestem w szczególnie sposób naznaczona, niekoniecznie dobry jak się okazuje. Zbyt bardzo uwarzliwiona, już taki typ ze mnie. Wczoraj cały dzień myślałam o sklepie ogrodniczo-nasiennym na ulicy Wysokiej:) Ten zapach nasion, wiosna, spacer z Mamą po szkole do tegoż sklepu w celu zakupienia produktów na Nasza działkę. Późne lata 80-te, wczesne 90-te. Te moje wybujałe emocje raczej prowadzi do duchowej katorgi w jakiej tkwię od 4 lat. Jedno wiem, że nigdy wcześniej w PL nie zastanawiałam się nad tym co było, nad minionym czasem, latami dzieciństwa. Teraz odczuwam to bardzo intensywnie. Doceniajcie to co macie! Wiem, że*

<sup>24</sup> J. Kozielska, *Poakcesyjne migracje zarobkowe*.

ciężko jest żyć w PL, ale nie warto tego rzucić czasami dla większych pieniędzy. Tym bardziej jeśli jesteście jednostką podobną do mnie 🤖 Wczoraj z sentymentu obejrzałam 4 filmy Kieślowskiego raczej Dekalogi(I,II,IV,VII). Tam mam szansę zobaczyć Polskę taka jaka pamiętam z lat 80 tych:)Przy okazji odświeżyć ludzkie wartości<sup>25</sup>.



Ryc. 1. Występowanie trudności adaptacyjnych

Źródło: opracowanie własne

Wypowiedź wskazuje na występowanie pewnych cech osobowości, które ułatwiają lub utrudniają życie na emigracji. W połowie lat 50. ubiegłego wieku psychologowie zapragnęli opracować modelowy profil idealnego emigranta. Menges (na co zwraca uwagę Kubitsky<sup>26</sup>) na podstawie swoich zainteresowań i badań opracował ogólne przeciwwskazania i wskazania do migracji. Zdolność do uporania się z tęsknotą, to zdaniem autora podstawowa cecha emigranta (tęsknota zdaniem badacza koreluje z niską zaradnością życiową). Kubitsky zwraca uwagę na dwie postawy: oknofiliczną (ociągać się, chwycić się czegoś) i filobotyczną (chodzić)<sup>27</sup>. Pierwsza dotyczy osób

<sup>25</sup> Pisownia oryginalna, źródło: PhilosophyOfLife, [http://www.lagata.pl/topic/6794-tesknota-na-emigracji/page\\_\\_st\\_\\_20](http://www.lagata.pl/topic/6794-tesknota-na-emigracji/page__st__20) [dostęp: czerwiec 2011].

<sup>26</sup> J. Kubitsky, *Psychologia migracji*.

<sup>27</sup> Obydwa terminy są neologizmami, autorstwa Michaela Balinta – węgierskiego psychoanalityka; tamże.



nie lubiących zmian, które cenią spokój i stabilizację. Nie tolerują samotności, zawsze otoczone są przyjaciółmi. Oknofilik to unikający ryzyka domator, nie mający wiary we własne siły. Z kolei, drugą postawę cechuje otwartość i poszukiwanie przygód, śmiałość i niezależność. Oczywisty wydaje się zatem fakt, iż migrujący powinni wykazywać więcej cech filobatycznych.

Duży dyskomfort powodowany był także początkowymi trudnościami związanymi ze zorganizowaniem sobie życia w obcym kraju – znalezieniem pracy, mieszkania, zorganizowaniem formalności (łącznie 54,02%). Za powodujące problemy, ale już nie tak często wskazywane, uznano także długotrwałe poszukiwanie pracy, częste jej zmienianie (43,1%), trudności mieszkaniowe (np. zamieszkiwanie sporej liczby osób w jednym lokum) (40,22%) oraz zorganizowanie formalności wymagających znajomości języka: praca, urzędy (49,43%). Za utrudniający adaptację wskazano także inny klimat oraz jedzenie (47,70%), wyrażające się w takich sentencjach użytkowników Internetu jak:

*teraz nie mogę już patrzeć na angielski chleb, denerwują mnie te dwa krany w łazience i to, że nie mogę sobie swobodnie porozmawiać, bo mój angielski na to na razie nie pozwala<sup>28</sup>.*

Świadomość istnienia podstawowych trudności, z którymi borykają się emigranci (ryc. 1) pozwala sprawniej zaplanować proces poradnictwa i wsparcia dla emigrantów. Co znamienne, a wobec sygnalizowanych powyżej procesów globalizacyjnych uniformizacji nie budzące zdziwienia, trudności kulturowe nie są dla emigrantów wskazywane jako problematyczne (choć w świadomości potocznej jako takie funkcjonują). Aż 85,56% osób stwierdziło, że różnice kulturowe nie stanowiły dla nich problemów, podobnie jeśli rozpatrywać kwestię braku wiedzy o kraju przyjmującym, aż 77% osób uznało, iż wspomniany fakt nie stanowił trudności. Jak pokazują liczne weryfikacje empiryczne, młodzi Polacy mieszkający i pracujący poza granicami kraju dobrze radzą sobie w obliczu zagranicznej codzienności.

Być może jest to spowodowane tym, iż „przećwiczyli” sobie „życie” w odmiennych warunkach (choćby) kulturowych, oglądając popularne amerykańskie i zagraniczne produkcje filmowe, słuchając muzyki, czy grając w gry komputerowe lub za sprawą Internetu „klikając”, zwiedzali Dublin i Londyn. Skoro Polska przyjęła tak wiele amerykańskich zachowań (amerykanizacja, westernizacja, mcdonaldyzacja, coca-colizacja czy los-angelizacja), tradycji, wzorów kulturowych, to także w Londynie, Dublinie, Berlinie i innych popularnych, docelowych miastach migracyjnych podróży, odnajdziemy ich elementy. Młody Polak (a to przecież główny aktor poakcesyjnych ruchów migracyjnych), zmieniając miejsce zamieszkania, przemieszcza się w sensie geograficznym, jed-

<sup>28</sup> Pisownia oryginalna, źródło: <http://magazyn.goniec.com/413/emigrant-na-kozetce/> [dostęp: 06.2011].

nak w sensie kulturowym znajduje się wśród podobnych sobie („globalnych nastolatków”), słuchających tej samej muzyki, oglądających te same produkcje, spożywających podobne „posiłki” młodych ludzi, których „niezależnie od kraju i kontynentu łączy podobna tożsamość i styl życia<sup>29</sup>.

Ponad połowa migrantów powrotnych zaznaczyła także, iż nie odczuła niechęci ze strony rodowitych mieszkańców krajów przyjmujących. Problematyczne nie są także kwestie związane z lewostronnym ruchem ulicznym, czy brakiem wsparcia na miejscu, co ponownie zaświadcza o istnieniu pożytecznych sieci wsparcia wśród migrantów, które w dobie globalnych zmian są kontaktami zarówno „face to face”, jak i tymi zdalnymi, w Sieci.

Znaczących informacji na temat trudności towarzyszących ludziom w ich migracyjnych doświadczeniach dostarcza także analiza, obszernej w tej kwestii, blogosfery. Kosmopolityczna emigrantka za pośrednictwem forum radzi, jak na emigracji przetrwać. Proponuje przeczytać wskazany przez siebie artykuł, ku przestrodze w bagatelizowaniu migracyjnych dolegliwości. Jej wypowiedź obnaża z jednej strony oblicza imigracyjnych trudności, z drugiej zaś stanowi formę wirtualnego wsparcia informacyjnego oraz emocjonalnego.

*Ja wyjechałam. Jest ciężko, czasami bardzo ciężko, ale nie żałuję swojej decyzji. Czy tu zostanę, jeszcze nie wiem, może pojedę gdzieś indziej. Bo ja z tych co ich zawsze nosi. Dla tych co się zastanawiają czy wyjechać polecam poniższy artykuł: Chorzy na emigrację O tym się głośno nie mówi. Choroby psychiczne u emigrantów mogłyby zburzyć wiele polskich mitów o dobrodziejstwach czekających na Zachodzie. Pakujemy swoje życie do walizek, wierząc że czeka na nas kraj spełniających się marzeń. Jesteśmy w stanie zmierzyć się ze wszystkim: nowym językiem, kulturą, klimatem. Tylko nie z samym sobą... Wszyscy wejeżdżamy do nowego kraju z bagażem pełnym nadziei. I nieważne, czy chcemy poprawić swoją sytuację ekonomiczną, jedziemy za „głosem serca” czy podejmujemy naukę na zagranicznym uniwersytecie. Wprawdzie już w Polsce pojawiają się pierwsze obawy, ale skutecznie je od siebie odgiamy. W końcu nie jesteśmy pierwsi, nie ostatni. (...) zaczynamy powoli rozumieć, że dom, przyjaciele, rodzina – wszystko zostało w Polsce. I że wcale nie jesteśmy „u siebie” (...) Takie rozdwojenie bywa jednak niebezpieczne. Stajemy się coraz bardziej sfrustrowani, bowiem obrazy, które nosimy w sobie, nijak się mają do otaczającej rzeczywistości. „Ani płynność i znajomość języka, ani stała praca na stanowisku odpowiadającym kwalifikacjom i wykształceniu, ani wejście w nowe społeczeństwo za pomocą małżeństwa z tubylcem (co w rzeczy samej wydaje się być wielką premią) nie zapewniają emigrantom pomyślnego życia na emigracji i tym bardziej nie gwarantują bezbolesnego przejścia z jednego społeczeństwa w drugie” (...). Gdy boli życie „Najpierw emigrantom coraz bardziej obce staje się ciało; mają bóle w krzyżu, skurcze w mięśniach, kolki w piersiach. Miewają nieuzasadnione napady lęku, niepewności, obaw. Boli ich często głowa, przeziębiamy się raz po raz, chorują na coś, o istnieniu czego dowiadują się po raz pierwszy od lekarza, który stawia diagnozę bez dokładnego przebadania. Nie pobiera krwi, nie osłuchuje klatki piersiowej, nie przepisuje żadnych leków. Po wywiadzie środowisko-*

<sup>29</sup> Z. Melosik, *Kultura popularna jako czynnik socjalizacji*, [w:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, t. 2, red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski, Warszawa 2003, s. 25 i 85.

wym lekarz, w zależności od danych jakie uzyskał, zaleca spokojny tryb życia, inną dietę, podjęcie aktywności zawodowej albo zaprzestanie niesatysfakcjonującej lub zbyt ciężkiej pracy. (...) Ból fizyczny bardzo często jest wynikiem stałego napięcia psychicznego, jakie towarzyszy nam w pokonywaniu trudów życia na emigracji. Depresja jest reakcją na stres, który pojawia się w wyniku intensywnego wysiłku fizycznego i psychicznego. Takim wysiłkiem jest organizowanie życia na emigracji, próba odnalezienia swojego miejsca. Każdy z nas ma inny próg odporności, a piętrzące się problemy, niepowodzenia po kolei pokonują kolejne tamy ochronne w naszej psychice. Być może nie doszłoby do wielu tragedii, gdyby zarówno ci wyjeżdżający, jak i ich najbliżsi, którzy zostają w Polsce, zdali sobie sprawę z ceny, jaką musi zapłacić emigrant. (...) „emigranci stają w obliczu niemal wszystkich opisywanych w psychologii trudnych sytuacji, od zakłócenia normalnego dotąd trybu życia, zagrożenia swej zawodowej pozycji w nowym kraju, po szeroko rozumianą depryzację”. Takie zmiany nie pozostają bez wpływu na psychikę człowieka i prowadzą nie tylko do depresji czy innych rodzajów psychoz, ale także rozmaitych rodzajów nerwic, schizofrenii (...)”<sup>30</sup>.

## Ponowoczesna migracyjna sieć wsparcia – kazus migracyjnej blogosfery

Sieć społeczną można definiować jako

sieć powiązań między jednostkami lub grupami, które łączą więzy pokrewieństwa, podobne funkcje i status społeczny, a także bliskość geograficzna lub kulturowa. Sieci społeczne tworzą osoby/grupy połączone takimi więzami, a także instytucje i organizacje posiadające wspólne cele<sup>31</sup>.

Sieci społeczne obejmują cały świat społeczny, umożliwiając tworzenie się sieci wsparcia społecznego<sup>32</sup>. Sieci wsparcia, według Grotowskiej-Leder i Warzywody-Kruszyńskiej to „układ kontaktów pomocowych, a także interaktywny proces transferowania pomocy od uczestników sieci”<sup>33</sup>. Autorki wymieniają typologie wsparcia:

– strukturalne – kiedy rozpatrywać źródła wsparcia i relacji społecznych, w ramach których świadczone jest wsparcie; źródła (źródła te obejmują: zasoby nieformalne, na przykład rodzinne i pozarodzinne – środowisko sąsiedzkie, przyjacielskie, koleżeńskie, pracownicze) oraz struktury formalne

<sup>30</sup> Cytaty w tekście pochodzą z książek: Teresy Podemskiej, *Czym naprawdę jest emigracja?*, prof. Janusza Wróbla, *Emigracja musi boleć*, Krystyny Piotrowskiej-Breger, *Ameryka to nie tak miało być* (źródło: Ola80, [http://f.kafeteria.pl/temat.php?id\\_p=3205443](http://f.kafeteria.pl/temat.php?id_p=3205443)) [dostęp: czerwiec 2011].

<sup>31</sup> Z.W. Stelmaszuk, *Współczesne kierunki w opiece nad dzieckiem*, Warszawa 1999, s. 267.

<sup>32</sup> Tamże, s.107-108.

<sup>33</sup> W. Warzywoda-Kruszyńska, J. Grotowska-Leder, *Nieformalne sieci wsparcia ludności żyjącej w biedzie*, 2006, artykuł dostępny na: [http://politykaspoeczna.ipiss.com.pl/ps\\_pdf\\_2006/ps\\_11\\_12/polityka11-12-11wwarzywoda-kruszynskajgrotowska-leder.pdf](http://politykaspoeczna.ipiss.com.pl/ps_pdf_2006/ps_11_12/polityka11-12-11wwarzywoda-kruszynskajgrotowska-leder.pdf), s. 45.

(instytucje prywatne i publiczne oraz związane z nimi osoby bardziej lub mniej profesjonalnie przygotowane do pełnienia funkcji pomocowych i świadczenia wsparcia);

- świadczone i otrzymywane oraz symetryczne (odwzajemniane) i jednokierunkowe (nieodwzajemniane) - rozważając kwestie kierunku udzielanej pomocy;

- funkcjonalne - rozpatrując zakres, treść, przedmiot - inaczej rodzaj pomocy, którą może być pomoc materialna (finansowa, rzeczowa lub w formie usług), wsparcie instrumentalne, informacyjne, emocjonalne czy duchowe;

- temporalne - kiedy analizujemy wsparcie potencjalne, inaczej przewidywane, projektowane (perspektywa przyszłości, zamierzone działania), oraz wsparcie rzeczywiste, tzn. rzeczywiście mające miejsce (przeszłość i teraźniejszość)<sup>34</sup>.

Terminem „wsparcie społeczne” określa się zasoby dostarczane człowiekowi poprzez interakcje z innymi ludźmi<sup>35</sup>. Mówiąc o wsparciu społecznym, mówimy o tych zasobach, które pochodzą od ludzi znajdujących się w otoczeniu człowieka i znajdują się w jego zasięgu, a także z których to zasobów korzysta on przede wszystkim w sytuacjach trudnych. Co jest jednak warte podkreślenia, jakkolwiek wspomniane zasoby ujawniają się głównie w sytuacji trudnej, istnieją niezależnie od niej. Istota wsparcia społecznego zawiera się zatem w przekazywaniu między jednostkami pewnych zasobów i odnosi się do treści wymiany społecznej, podjętej w toku interakcji międzyludzkiej. W zależności jakiego rodzaju zasoby otrzymuje biorca wsparcia, rozróżnia się różne jego rodzaje. Najogólniejszą, a zarazem najczęściej przywoływaną klasyfikacją rodzajów wsparcia społecznego jest klasyfikacja zaproponowana przez G.W. Shafera i A.S. Lazarusa<sup>36</sup>. Autorzy wyróżniają wsparcie:

- emocjonalne,
- informacyjne (poznawcze),
- rzeczowe (materialne).

Udzielanie wsparcia emocjonalnego dotyczy:

zaspokojenia potrzeb psychicznych osoby potrzebującej: podtrzymywaniem jej na duchu, uspokajaniem, podwyższaniem poczucia własnej wartości, okazywaniem troski, stwarzaniem poczucia bezpieczeństwa i emocjonalnej bliskości. Chodzi tutaj

<sup>34</sup> Tamże.

<sup>35</sup> Ch.L. Sheridan, S.A. Radmacher, *Psychologia zdrowia. Wyzwanie dla biomedycznego modelu zdrowia*, Warszawa 1998, s. 217; E. Domagała-Zysk, *Postrzegane wsparcie społeczne ze strony osób znaczących a wyniki w nauce młodzieży gimnazjalnej*, [w:] *Aktualne problemy wsparcia społecznego osób niepełnosprawnych*, red. G. Kwaśniewska, J. Wojnarska, Lublin 2004.

<sup>36</sup> D. Becelowska, *Wsparcie emocjonalne w pracy socjalnej*, Katowice 2005, s. 10.

o umocnienie osoby, która znajduje się w trudnym położeniu, w przekonaniu, że nie jest sama ze swoim problemem i umożliwienie jej wyrzucenia z siebie negatywnych emocji. Działania intuicyjne typowe dla osób nieprofesjonalnie udzielających wsparcia emocjonalnego w przypadku osób zawodowo zajmujących się pomaganiem są niewystarczające, dlatego też warsztat pracownika socjalnego powinien obejmować różnorodne techniki wsparcia (np. zawieranie kontraktów w relacji wsparcia emocjonalnego)<sup>37</sup>.

#### Udzielanie wsparcia informacyjnego to:

ten rodzaj wsparcia bywa określany również jako wsparcie poznawcze. Jest ono związane z udzielaniem osobie potrzebującej informacji o przeżywanych przez nią trudnościach, jej sytuacji życiowej oraz, co wydaje się szczególnie wartościowe – informacji zwrotnych na temat skuteczności podjętych przez nią działań. Wsparcie poznawcze może przybierać postać nauki nowych umiejętności, wysłuchania czy dzielenia się swoimi doświadczeniami. Jest nacelowane przede wszystkim na umożliwienie jednostce zrozumienia swej sytuacji, jej przyczyn oraz dokonanie atrybucji sprawstwa<sup>38</sup>.

#### Udzielanie wsparcia rzeczowego (inaczej: materialnego) to:

jest to najbardziej namacalny rodzaj wsparcia, gdyż dotyczy udzielania pomocy rzeczowej (przekazanie konkretnych dóbr, np. sprzętu rehabilitacyjnego), materialnej i finansowej, jak również wykonywania działań, które w sposób bezpośredni powodują polepszenie dobrostanu jednostki (...)<sup>39</sup>.

Wsparcie społeczne uznane zostało za bufor dla negatywnych skutków stresu życiowego i krytycznych, traumatycznych, czy po prostu trudnych wydarzeń bezpośrednio obciążających zarówno jednostkę, jak również jej otoczenie, stąd ogromne jego znaczenie w przebiegu migracji<sup>40</sup>. Autorka dodaje, iż istotą wsparcia jest bezinteresowność i oddanie.

Istnienie sieci migracyjnych wpływa istotnie na migracje obniżając ich koszty, łagodząc ryzyko towarzyszące międzynarodowym przemieszczeniom oraz zwiększając korzyści ze wspomnianych przemieszczeń<sup>41</sup>. Badania w omawianym zakresie wskazują, iż istnienie sieci migracyjnego wsparcia

---

<sup>37</sup> K. Przewłocka, *Zjawisko wyuczonej bezradności u klientów instytucji pomocy społecznej – przyczyny, konsekwencje i możliwości przeciwdziałania*, [w:] *Pomoc. Wsparcie. Poradnictwo. Od teorii do praktyki*, red. M. Piorunek, Toruń 2010 (za: Sęk i Cieślak, 2005, s. 202).

<sup>38</sup> Tamże.

<sup>39</sup> Tamże, s. 202-203.

<sup>40</sup> E.M. Minczakiewicz, *Wsparcie społeczne rodzin stawianych wobec dylematu narodzin dziecka z zespołem Downa i wyzwań związanych z jego wychowaniem*, [w:] *Pomoc. Wsparcie. Poradnictwo*, s. 453.

<sup>41</sup> W. Danilewicz, M. Dziekońska, *Sieć społeczna i łańcuch migracyjny jako element przemieszczeń zagranicznych*, [w:] *Pod wielkim dachem nieba. Granice, migracje i przestrzeń we współczesnym świecie*, red. W. Muszyński, E. Sikora, Toruń 2009.

powoduje wzrost częstotliwości migracji członków konkretnej grupy, zatem można założyć, iż świadomość obecności osób, które w miejscu docelowej migracji udzielą pomocy i wsparcia przyczynia się do podjęcia decyzji o wyjeździe<sup>42</sup>.

Emigracja poakcesyjna zyskała miano emigracji trzeciej generacji, ponieważ jest emigracją przede wszystkim ludzi młodych. Tradycyjne sieci wsparcia, stanowiące nieocenioną pomoc dla migrantów, obecnie przenoszą się ze świata realnego w świat wirtualny, który stał się niejako „naturalnym środowiskiem” młodego pokolenia. Wobec tego przemieszczenia, niegdyś sieć wsparcia – silnie umiejscowione w konkretnych kategoriach czasowych i przestrzennych – współcześnie charakteryzują się nową jakością. Definicje głoszące, iż istotną cechą jest (w procesie wsparcia) bliskość geograficzna, w dobie rozwoju komunikacji oraz technologii informatycznych tracą na znaczeniu. „Sieci wsparcia w Sieci” nie uznają bowiem barier terytorialnych (pomoc, wsparcie mogą świadczyć osoby zamieszkujące inne państwo, kontynent), a serwowana pomoc ma znamiona pomocy typu instant (na post, e-mail zamieszczony w Internecie odpowiada się dużo szybciej, niż miałyby to miejsce w przypadku np. tradycyjnego listu) i dodatkowo spełnia kryteria transnarodowości.

Sieci migracyjnego wsparcia rozpatrywane są przez wielu badaczy jako potężny kapitał<sup>43</sup> i czynnik skłaniający do wyjazdu. Określenie sieci powiązań migracyjnych pojawiło się w konkluzji badań D. Massey, przeprowadzonych wraz z zespołem w roku 1987. Thomas i Znaniecki (1976) definiują je jako „zbiór powiązań interpersonalnych, które łączą migrantów, byłych migrantów, nie migrantów w kraju pochodzenia i w krajach docelowych, za pomocą więzi społecznych”<sup>44</sup>. Sieci te zmieniając miejsce występowania (ze

---

<sup>42</sup> Łuzniak-Piecha, Lenton, Krukurka, Litwin; Major, Tuczyński Wasiewski; Grapich, Osipovic; Eade, Drinkwater, Garapich i inni. Wszystkie przywołane badania – raporty z nich płynące – są dostępne na stronie Polish Psychologists' Association (*Czynniki rozwoju zawodowego polskich emigrantów – adaptacja na rynku pracy w Wielkiej Brytanii; Nowa emigracja, jej potrzeby i oczekiwania na przykładzie Wielkiej Brytanii; Czynniki stresowe w pracy polskich imigrantów zatrudnionych w Wielkiej Brytanii; Polscy migranci w Londynie – klasa społeczna i etniczność; Badanie sondażowe wśród obywateli polskich zamieszkałych w Wielkiej Brytanii i Irlandii* (<http://www.polishpsychologistsclub.org/badania>).

<sup>43</sup> B. Sakson, *Źródła pionierskiego łańcucha migracyjnego*, [w:] *Ludzie na huśtawce. Migracje między peryferiami Polski i Zachodu*, red. E. Jadźwińska, M. Okólski, Warszawa 2001; tegoż, *Portret współczesnych polskich emigrantek osiedlających się w rejonie metropolii chicagowskiej*, [w:] *Migracje kobiet. Perspektywa wielowymiarowa*, red. K. Slany, Kraków 2008; A. Grzymała-Kazłowska, *Dynamika sieci migranckich. Polacy w Brukseli*, [w:] *Ludzie na huśtawce*.

<sup>44</sup> W. Danilewicz, M. Dziekońska, *Sieć społeczna i łańcuch migracyjny jako element przemieszczeń zagranicznych*, [w:] *Pod wielkim dachem nieba. Granice, migracje i przestrzeń we współczesnym świecie*, red. W. Muszyński, E. Sikora, Toruń 2009, s. 100.

świata realnego w świat wirtualny) powodują, iż migracja staje się możliwa dla każdego, jest sprawą dostępną na wyciągnięcie ręki, kwestią powszechną (niezależnie, czy np. w rodzinie i najbliższym otoczeniu zaistniał czynnik migracyjny – pewna skłonność do wyjazdu – poprzedzony bezpośrednią obserwacją i doświadczeniem wyjazdów bliskich). Ten cenny kapitał, będący dla emigrantów wsparciem, to

suma rzeczywistych lub potencjalnych zasobów związanych z posiadaniem trwałej sieci bardziej lub mniej zinstytucjonalizowanych związków opartych na wzajemnej znajomości lub uznaniu (...) z członkostwem w grupie, która udziela każdemu ze swoich członków wsparcia w postaci kapitału posiadanego przez kolektyw, wiarygodności która daje im dostęp do kredytu w najszerszym sensie tego słowa<sup>45</sup>.

W dobie emigracyjnych wyjazdów, które swój szczyt osiągnęły w momencie polskiej akcesji w strukturę zintegrowanej Europy – dzięki urzeczywistnieniu zasady swobodnego przepływu pracowników w ramach państw Unii Europejskiej – blogosfera stała się swego rodzaju medium dla emigrantów i na co wskazuje treściowa analiza jej zawartości – „miejscem” świadczania wsparcia.

Globalizacja z jednej strony wymusza zmiany, mobilność, wymaga adaptacji, z drugiej zaś – daje szereg „narzędzi”, które pozwalają nam w niej optymalnie funkcjonować. Dzięki Internetowi, tanim rozmowom telefonicznym oraz przystępnym cenom biletów lotniczych, wyjeżdżający nie tracą kontaktu z krajem pochodzenia, a podczas emigracji, za sprawą tego znaczącego dziś medium jakim jest Internet, tworzą sieci wsparcia społecznego<sup>46</sup>.

Na stronach WWW odnajdujemy blogi, fora, czy strony domowe emigrantów, którzy za ich pośrednictwem dzielą się swoimi doświadczeniami, udzielają wzajemnych porad (wsparcie informacyjne i emocjonalne), pomocy i wsparcia w bardzo szerokim zakresie. Tworzone wirtualne poradniki mają na celu przedstawienie „recepty”, jak przetrwać na obczyźnie. Wiele poruszanych kwestii w realiach polskich stanowiłoby po prostu zbiór anonów, jednak w obliczu pobytu poza granicami kraju ojczystego zarysowują

<sup>45</sup> Tamże, s. 98 (za: Bourdieu, 1988).

<sup>46</sup> L. Kolarska-Bobińska, *Emigrować i wracać. Migracje zarobkowe Polaków a polityka państwa*, Warszawa 2007; R. Bera, *Wielka emigracja zarobkowa młodzieży*, Lublin 2010; tegoż, *Aksjologiczny sens pracy a poczucie jakości życia młodych emigrantów polskich*, Lublin 2008; K. Iglicka, *Powroty Polaków w okresie kryzysu gospodarczego. W pętli pułapki migracyjnej*. Raporty i Analizy, 2009, 1, Centrum Stosunków Międzynarodowych. Dostępny na: [http://csm.org.pl/fileadmin/files/Biblioteka\\_CSM/Raporty\\_i\\_analizy/2009/Krystyna%20Iglicka%20Powroty%20Polak%C3%B3w%20w%20okresie%20kryzysu%20gosp.pdf](http://csm.org.pl/fileadmin/files/Biblioteka_CSM/Raporty_i_analizy/2009/Krystyna%20Iglicka%20Powroty%20Polak%C3%B3w%20w%20okresie%20kryzysu%20gosp.pdf); tejeże, *Wyniki badań nad migracjami powrotnymi w świetle najnowszych ujęć teoretycznych*, [w:] *Poakcesyjne migracje powrotne Polaków. Geneza przyuczynny konsekwencje*, red. M. Zubik, Warszawa 2010a; *Powroty Polaków po 2004 roku. W pętli pułapki migracyjnej*, Warszawa 2010.

się w globalnej Sieci – wirtualne sieci migracyjnego wsparcia i nieformalnego poradnictwa. Wirtualne tylko ze względu na charakter „miejsca” publikacji (inicjacji) – Internet. Jednakże sieci te przybierają w obliczu rzeczywistości migracyjnej realny charakter. Są przyczynkiem do budowania rzeczywistych sieci migracyjnego wsparcia (Internet jest wirtualną tablicą ogłoszeń, na której emigranci umieszczają całkiem już realne anonse, które realizują, finalizują, często w realnym świecie), dotyczą bardzo różnorodnych kwestii od pomocy przy przeprowadzce, wypełnieniu PIT-a, znalezieniu lokum i pracy na obczyźnie, po wsparcie w opiece nad dzieckiem, pomocy przy farbowaniu włosów, organizowanie polonijnych spotkań integracyjnych itp. Internauci „przestrzegają” opisując realia emigracyjnego życia, doradzają tworząc internetowe poradniki, udzielające rad dotyczących sposobów przetrwania na obczyźnie. Szukają wsparcia pisząc ogłoszenia na forach internetowych. W globalnej Sieci szukają przyjaciół, a nawet miłości. Migracyjna blogosfera jest bardzo bogata. Migranci relacjonują na stronach WWW dosłownie wszystko: pracę zawodową i życie osobiste, troski i tęsknoty oraz radości. Niejednokrotnie wprost prosząc o pomoc i wsparcie, choćby w postaci odpisania na wiadomość zamieszczoną w Sieci.

Analiza strony domowej Polaków mieszkających w Anglii (<http://www.polacy.co.uk/>) dostarcza potwierdzenia tezy, że Internet dla emigrantów jest sposobem tworzenia sieci wsparcia. Polacy ogłaszają się niemalże w każdej kwestii dotyczącej ich migracyjnego funkcjonowania. Szukają kontaktów, pomocy, ale i ją oferują – pozostawiając swoje dane kontaktowe.

Na stronie głównej znajduje się kalendarium imprez oraz zdjęcia wszystkich zalogowanych na tym portalu. Następne dwie zakładki – „szukaj” i „zarejestruj się” – umożliwiają przyłączenie się do osób zarejestrowanych oraz wyszukanie znajomych. Kolejną jest mapa, na której każdy może dodać swoje miejsce pobytu lub odnaleźć miejsce zamieszkania kogoś innego mieszkającego po sąsiedzku. Dalej opisane są aktualne konkursy, w których można brać udział. W zakładce „galeria” znajduje się 428 stron ze zdjęciami osób zarejestrowanych na tej stronie. Kolejna zakładka to podział na grupy, do których można się przyłączyć tworząc jakąś mniejszą wspólnotę (w nawiasie podano liczbę anonsów), np. Punk, Rock & Alternative (36), Zachodni Londyn – pogaduchy i rozmowy Polaków mieszkających w zachodniej części Londynu (19), Proud of Poland – bądźmy dumni z tego, że jesteśmy Polakami (80), Kujawsko-Pomorskie (23), Szukam przyjaciółki (22) itp. Ostatnią zakładką są liczne ogłoszenia – od nieruchomości po towarzyskie. W warunkach polskich są to dla użytkownika zwykle anonse, lecz dla emigrantów żyjących na obczyźnie wyżej wskazane ogłoszenia stanowią ogromną pomoc, wsparcie. Porady dotyczą, jak można zauważyć, każdej dziedziny ludzkiego życia.



Na stronie domowej „Zjednoczenie Polskie w Wielkiej Brytanii” odnajdujemy blog „Poradnik Emigranta – czyli jak żyć i pracować w Wielkiej Brytanii”<sup>47</sup>. Emigranci mogą się tu zapoznać z następującymi kwestiami, ujętymi w kolejnych „rozdziałach” obszernego opracowania: zanim podejmiesz decyzję; podstawowe informacje; poradnik mieszkaniowy; transport i telekomunikacja; praca; finanse; prawo; służba zdrowia i wiele innych.

Inny, także bardzo obszerny poradnik, zatytułowany „Polak za granicą”, wydawany corocznie przez specjalistów z dziedziny emigracji zarobkowych, jest dostępny także w Internecie w postaci e-booka, wydawanego przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych<sup>48</sup>.

W globalnej Sieci, co zaprezentowano powyżej, zamieszczanych jest wiele informacji pomocnych emigrantom. Oprócz sporządzanych przez samych emigrantów, w Internecie istnieją jednak także fachowe fora, portale, czy blogi, tworzone przez specjalistów ds. emigracji.

Polska witryna internetowa EURES oparta jest na witrynie europejskiej<sup>49</sup>. Serwis polski najwięcej miejsca poświęca opisowi warunków przemieszczania się, życia i pracy, a także zabezpieczenia społecznego w krajach UE/EOG. Informacje są ujęte w jednej, obszernej – możliwej do pobrania – broszurze dostępnej na stronie internetowej. Nie wszystkie jednak dane przetłumaczone zostały na język polski. O wiele więcej szczegółowych informacji pochodzących z Europejskiego Portalu Mobilności Zawodowej można znaleźć w języku angielskim, francuskim i niemieckim na europejskiej stronie EURES-u, zwłaszcza informacje odnośnie warunków życia (jak np. ceny wynajmu mieszkań, komunikacji miejskiej, czasu pracy itp.)<sup>50</sup>.

Sieć EURES, jak relacjonuje Jadwiga Plewko<sup>51</sup>, stanowi również sieć wzajemnie współpracujących doradców i asystentów w poszczególnych regionach w całej Europie, do których można zwrócić się e-mailowo lub telefonicznie. Przygotowują oni materiały odnośnie warunków pracy i życia w poszczególnych krajach. Liczba tych doradców jest uzależniona od wielkości kraju. Materiały dotyczące poszczególnych krajów są dwa razy do roku aktualizowane, jednak baza danych z ofertami pracy jest dostępna w języku angielskim, francuskim i niemieckim, dlatego można przypuszczać, iż

<sup>47</sup> Poradnik Emigranta – [http://www.zpwb.org.uk/pl/poradnik\\_emigranta](http://www.zpwb.org.uk/pl/poradnik_emigranta)

<sup>48</sup> A. Robaczewski, *Praca za granicą. Jak znaleźć dobrą pracę i zarobić pieniądze za granicą nie dając się jednocześnie oszukać nieuczciwym pośrednikom?* Złote Myśli, Warszawa 2004; wersja elektroniczna (e-book): „Praca za granicą”, <http://praca-za-granica.zlotemysli.pl/> [dostęp: 29.12.2007].

<sup>49</sup> <http://www.europa.eu.in/eures/>; <http://www.eures.praca.gov.pl/>

<sup>50</sup> J. Plewko, *Sprostać migracji. Pomoc migrantom ekonomicznym z ziem polskich*, Lublin 2010, s. 200-210.

<sup>51</sup> Tamże, s. 200-2005.

pracy za pośrednictwem EURES-u szukają raczej osoby lepiej wykształczone<sup>52</sup>. Polskie i zagraniczne serwisy internetowe poświęcone poszukiwaniu pracy w krajach UE są prowadzone zarówno przez instytucje państwowe, jak i prywatne<sup>53</sup>.

„Masz PPlan na powrót?”<sup>54</sup> jest programem informacyjnym, wspierającym i ułatwiającym rodakom zdecydowanym na opuszczenie kraju emigracji bądź rozważającym taką możliwość – powrót do Polski i „zadomowienie” się w starym lub nowym miejscu zamieszkania. Jego głównym celem jest dostarczenie precyzyjnych, wiarygodnych i rzetelnych informacji niezbędnych do właściwego zaplanowania procesu przenosin i ponownej organizacji życia w Polsce, który

*został stworzony w przekonaniu, iż administracja państwowa winna służyć wszystkim obywatelom w taki sam sposób, bez względu na to, czy przebywają w kraju czy też poza jego granicami<sup>55</sup>.*

Inny, nowatorski sposób prezentowania migracyjnej rzeczywistości, stanowiący nieformalne wsparcie dla wielu emigrantów, stał się w Sieci domeną Funky Polaka (<http://www.funkypolak.com/>)<sup>56</sup>. Prezentuje on bowiem własne doświadczenia migracyjne w sposób dostępny dla młodzieży (która stanowi znaczącą część emigrantów), ze względu na młodzieżowy slang, którym posługuje się autor. Jego twórczość stanowi emocjonalne wsparcie dla wielu młodych ludzi przebywających za granicą, którzy w tekstach tego autora odnajdują swoje doświadczenia i emocje, otrzymują pocieszenie, ma-

<sup>52</sup> Tamże za: Zbonikowska, 2008.

<sup>53</sup> Autorka podaje wiele najpopularniejszych i najbardziej przydatnych witryn internetowych polskich odnośnie poszukiwaniu pracy:

- <http://www.praca.gov.pl> (oferty pracy za granicą; informacje o firmach pośredniczących w zatrudnianiu posiadających certyfikat ministerstwa),
- <http://www.mpips.gov.pl> (oficjalna witryna Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej)
- <http://www.pracainauka.pl>,
- <http://www.pracuj.pl>,
- <http://www.pracawunii.pl>,
- <http://europa.eu.int/ploteus/> (nauka i praca w krajach UE dla studentów),
- <http://www.afs.org/>,
- <http://www.yfu.org/> (wolontariat i międzynarodowa wymiana młodzieży i studentów),
- <http://eco.ittralee.ie/> (poradnik z zakresu rynku pracy w krajach UE),
- <http://www.enic-naric.net> (uznawanie kwalifikacji zawodowych),
- <http://praca.webweb.pl/?a=katalog&id=129760> („Praca i Kariera”).

<sup>54</sup> Centrum Informacyjno-Konsultacyjne Służb Zatrudnienia <http://zielonalinia.gov.pl/default.aspx?docId=13119>

Portal Polonii Holenderskiej-Polonia.nl -<http://polonia.nl/?p=1481>

<sup>55</sup> Tamże.

<sup>56</sup> Od 1995 r. Funky Polak żyje i tworzy w Stanach Zjednoczonych. Wykonywane przez niego utwory w sposób charakterystyczny opisują egzystencję na obczyźnie. Utwór „Pamiętaj” jest określany mianem najbardziej autentycznego sprawozdania z życia Polaków na emigracji. Pionier polonijnego nurtu zwanego Hiphopolo. Laureat nagrody *Polonus* 2004 i 2005 w kategorii „artysta roku”.

ją poczucie uczuciowego współbrzmienia i zrozumienia swojego losu. Choć autor posługuje się językiem potocznym, często kolokwialnym, to może właśnie dlatego trafia do grona swoich odbiorców. Strona domowa Rapera odwiedzana jest dziennie przez setki emigrantów z całego świata, którzy dziękują za wsparcie, niejednokrotnie piszą, iż dzięki twórczości Rapera przetrwali trudne chwile na obczyźnie. Autorzy wpisów publikują podstawowe informacje o sobie, wraz z adresem mailowym, prosząc osoby o podobnych doświadczeniach, czy przebywających w tych samych miastach, o kontakt. Migranci tworzą w ten sposób swoiste sieci wsparcia, które w prezentowanym ujęciu stanowią zazwyczaj początek *stricte* towarzyskich relacji – wspólne spotkania, koncerty – przeobrażających się później w przyjaźnie, o które tak trudno na obczyźnie, o czym można wyczytać z tekstów Funky Polaka.

Jak zaprezentowano, migracyjna blogosfera obfituje w niezwykle zróżnicowane treści, zarówno specjalistyczne porady, jak i nieformalne wpisy, których autorami są sami emigranci, odnoszący się po prostu do swoich doświadczeń związanych z wyjazdem z kraju ojczystego. WWW – Ogólnoswiatowa Sieć stała się dla emigrantów źródłem informacji, porad, miejscem nawiązywania relacji, a tym samym tworzenia sieci wsparcia. Internet stał się „miejscem” tworzenia więzi społecznych, za pośrednictwem których jego użytkownik może oferować, a także prosić o pomoc i radę w konkretnej kwestii.

## Mit socjalnego turysty (?)

W nawiązaniu do sygnalizowanego powyżej rodzaju wsparcia, jakim jest wsparcie materialne, emigranci stanowiący próbę badawczą relacjonowanych badań nie spełniali przesłanek, by określić ich socjalnymi turystami (w odniesieniu do wsparcia materialnego).

Część polskich emigrantów, zwłaszcza w Wielkiej Brytanii, spotyka się z niską dostępnością do świadczeń społecznych. Może to świadczyć o niemożności radzenia sobie ze strukturą biurokratyczną instytucji. (...) O niskiej dostępności do świadczeń społecznych świadczą również pytania najczęściej zadawane przez potencjalnych migrantów powrotnych na portalu internetowym [www.powroty.pl](http://www.powroty.pl). Należy monitorować ten problem. (...) Niektóre media brytyjskie nadmiernie wyolbrzymiają kwestię zasiłków pobieranych przez Polaków, co może prowadzić również do konfliktów w okresie kryzysu. Media polonijne i polskie powinny reagować na tego typu próby manipulacji<sup>57</sup>.

<sup>57</sup> K. Iglicka, *Wyniki badań nad migracjami powrotnymi*, s. 28.

Do korzystania z benefitów przyznał się zaledwie co 5 emigrant (były to głównie benefity związane z urodzeniem za granicą dziecka i opieką medyczną). Na podstawie udzielanych przez nich odpowiedzi, należy stwierdzić, co znamienne, że niewielu korzystało z pomocy państwa także przed i po emigracji. Zdaje się to potwierdzać tezę, iż emigrację poakcesyjną wybierają ludzie zaradni, zmotywowani do poprawy swojego losu, realizując własną zawodową ścieżkę w transnarodowym wymiarze. Pomoc, z jakiej korzystają młodzi emigranci (jeżeli w ogóle na to wskazują) jest pomocą od członków rodziny i najbliższych znajomych. Nieliczni emigranci, którzy korzystali z pomocy państwa w Polsce oceniają ją (w 80% przypadków) jako niewystarczającą, wskazując przy tym, iż urzędy działają opieszale, w urzędach pracy, ośrodkach pomocy społecznej panuje nieprzyjazna atmosfera, a „każdy ubiegający się o pomoc finansową traktowany jest jak intruz, który (bezpodstawnie) wymusza pieniądze”. Co znamienne, mimo iż respondenci wskazywali, że dużym problemem w zorganizowaniu pomocy materialnej w krajach przyjmujących była niewystarczająca znajomość języka, to działania urzędów i świadczoną przez nie pomoc ocenili jako bardzo dobrą. Wskazywali na zaangażowanie i empatię urzędników oraz wysokie kwoty benefitów. Respondenci zwracali uwagę, że kraj przyjmujący w wielu przypadkach starał się ułatwić im urzędową drogę dochodzenia jakichś świadczeń, np. poprzez zatrudnianie polskich urzędników i organizowanie w urzędzie „okienka dla Polaków”, albo dołączanie do formularza także jego wersji w języku polskim.

Podsumowując, największym wsparciem dla respondentów byli na emigracji, jak deklarują badani, rodzina i przyjaciele przebywający w Polsce, co w dobie Internetu i telefonii komórkowej nie powinno budzić zdziwienia. To dzięki zdobyczom techniki migranci mogą pozostawać w nieustannym kontakcie z krewnymi w kraju ojczystym. Poproszeni o wskazanie najczęściej wykorzystywanych form kontaktu z rodziną (w 88% przypadków), wskazują na telefon komórkowy (akcentując jego niezastąpioną rolę, wyrażając się w możliwości korzystania z niego o każdej porze i w każdym miejscu). Kolejnym sposobem komunikacji jest korzystanie z Internetu i komunikatorów typu Skype, Gadu-Gadu, czy e-maile (70%). Młodzi migranci niezbyt często wysyłają listy (10%). Znacznie częściej, bo co trzeci z nich, za formę kontaktu obierają, obok wyżej wspomnianych, wyjazdy i osobiste odwiedziny w kraju pochodzenia. Migranci szacują, iż z rodziną i znajomymi rozmawiali bardzo często (w zasadzie codziennie), a w grupie ankietowanych nie było osoby, która stwierdziłaby, że w ogóle nie utrzymywała kontaktu ze znajomymi i rodziną przebywającymi w Polsce. Osobiste odwiedziny w kraju to jedna z częściej wybieranych form utrzymywania kon-

taktu (co zdaje się przeciwstawne tezom dotyczącym wręcz „biedowania” i bardzo oszczędnego życia młodych Polaków na emigracji)<sup>58</sup>. Respondenci w zdecydowanej większości przypadków, bo co drugi z nich, deklarowali, iż do Polski wracali tak często, jak to tylko było możliwe, w każde święta, a nawet wolne weekendy, czy podczas urlopów, co kreśli kolejną cechę migracji poakcesyjnej – jej elastyczność i fakt, że nie jest ostateczna, a po pierwszym wyjeździe następują kolejne. Młodzi polscy emigranci korzystali także ze wsparcia w rodzinie i znajomych, z którymi dzielili emigracyjny los na obczyźnie. Mimo wielu polonijnych organizacji, duszpasterstwa itp. działających aktywnie za granicą, młodzi respondenci nie wymieniają ich jako istotnych, biorąc pod uwagę wsparcie społeczne. Emigranci z omawianej próby badawczej w ogóle nie korzystali z oferty poradni psychologicznych (jak np. Polish Psychologists Association działający w Londynie i innych miastach Wielkiej Brytanii; Psychological Center – w Dublinie w Irlandii itp. funkcjonujących w całej Europie). Ich miejsce, jako ważnego elementu wsparcia społecznego, zajęła w XXI wieku migracyjna blogosfera. Tradycyjne sieci wsparcia, stanowiące nieocenioną pomoc dla migrantów, przenoszą się obecnie ze świata realnego – w świat wirtualny. Wobec owego przemieszczenia, niegdysiejsze sieci wsparcia – umiejscowione silnie w konkretnych kategoriach czasowych i przestrzennych – współcześnie charakteryzują się nową jakością, nie uznają barier terytorialnych (pomoc, wsparcie mogą świadczyć osoby zamieszkujące inne państwo, kontynent), a serwowana pomoc ma znamiona pomocy typu instant (na posta czy e-maila zamieszczonego w Internecie odpowiada się dużo szybciej, aniżeli miałyby to miejsce w przypadku np. tradycyjnego listu).

### **Transnacionalne poradnictwo biograficzne i zawodowe – wsparciem dla migrujących**

Młody człowiek rozpoczynając swoją edukację, stoi przed trudnym wyborem ukierunkowania swojego wewnętrznego potencjału do wymogów i potrzeb współczesnego rynku pracy. Doradztwo zawodowe – określane przez R. Lamba jako proces, w którym doradca zawodowy pomaga klientowi w osiągnięciu lepszego zrozumienia samego siebie względem środowiska pracy, aby umożliwić mu realistyczny wybór lub zmianę zatrudnienia

---

<sup>58</sup> *Tam biedują, tutaj szpanują* – „Pracują często po kilkanaście godzin, mieszkają w fatalnych warunkach, oszczędzają na wszystkim, włącznie z jedzeniem, byle tylko przywieźć do kraju jak najwięcej gotówki” (<http://m.onet.pl/biznes/4967080,detal.html>)

lub osiągnięcie właściwego dostosowania zawodowego<sup>59</sup> – stało się pomocnym elementem w budowaniu przyszłości wielu młodych jednostek.

Otwarcie granic, wstąpienie do Unii Europejskiej rozszerzyło możliwości młodych ludzi zdobywania doświadczenia zawodowego oraz rozpoczynania kariery poza granicami naszego kraju. Ten krok postawił przed doradztwem zawodowym nowe wymagania.

Dostosowanie się do współczesnych możliwości, jakie stwarza nam międzynarodowy rynek pracy oraz sprostanie wymaganiom technologii informacyjnej – całokształt metod i narzędzi przetwarzania informacji, obejmujących metody poszukiwania, selekcji, gromadzenia, zapisywania, przechowywania i przetwarzania informacji, a także jej przesyłania lub usuwania<sup>60</sup> – doprowadziło do utworzenia systemu transnarodowego doradztwa zawodowego.

Transnarodowe poradnictwo zawodowe<sup>61</sup> (TVC – Transnational Vocational Counselling) koncentruje się na międzynarodowym i wielokulturowym doradztwie w zakresie kariery zawodowej. Adresowane jest więc do osób, których droga edukacyjna i zawodowa bywa w różnych wymiarach realizowana poza krajem ojczystym czy ponad jego granicami (np. we współpracy, w kontakcie bezpośrednim czy wirtualnym z pracownikami i pracodawcami z zagranicy). Sytuacja emigracji związanej z pracą zarobkową jest w polskich realiach bardzo dynamiczna. Przywołany przypadek emigracji młodych w celu podjęcia pracy poza granicami Polski zarysował zaledwie kilka pojawiających się tendencji (marnotrawstwo kwalifikacji, problemy ze znalezieniem pracy po powrocie do kraju – luki w CV), ale i one pozwalają zidentyfikować kluczowe obszary zaangażowania doradztwa zawodowego. Z pewnością należą do nich:

- działania podejmowane w celu ukształtowania u młodych ludzi rzeczywistej adaptacji do permanentnych transformacji w rzeczywistości społeczno-gospodarczej i zmian w jednostkowym życiu zawodowym, obejmującym epizody emigracji, dyskontynuacji kariery, konieczność zmiany zawodu, miejsc pracy, form zatrudnienia;

- pomoc w podejmowaniu decyzji o emigracji związanej z pracą, co może wiązać się z diagnozowaniem rzeczywistych możliwości i szans młodego

---

<sup>59</sup> R. Lamb, *Poradnictwo zawodowe w zarysie*, Zeszyty Informacyjno-Metodyczne Doradcy Zawodowego, 1998, 9.

<sup>60</sup> S. Juszczak, *Komputery a humanizm w edukacji. Cele i zadania technologii informacyjnej i edukacji medialnej. Technologia informacyjna w procesie kształcenia, doksztalcania i samodoskonalenia. Edukacja na odległość. Zalety i wady nauczania na odległość*, [w:] *Pedagogika medialna*, t. II, red. B. Siemieniecki, Warszawa 2007.

<sup>61</sup> Por. projekt promotorski Ministerstwa Gospodarki i Pracy o takim tytule oraz modułowy program kształcenia w zakresie eurodoradztwa pod redakcją Bańka – Ertelt.

człowieka na rodzimym rynku pracy oraz w kraju docelowym, może służyć ujawnianiu rzeczywistych motywacji podejmowania takich decyzji, dokonywaniu bilansu zysków oraz start życiowych i zawodowych wiążących się z realizowaniem kariery poza krajem;

- pomoc w kompleksowym perspektywicznym planowaniu drogi zawodowej, z uwzględnieniem doświadczenia emigracyjnego, które może mieć charakter prorozwojowy także w kategoriach profesjonalnych (nawet w warunkach podejmowania pracy poniżej swoich rzeczywistych kwalifikacji, jak np. podniesienie kompetencji językowych, społecznych, umiejętności współpracy, zyskanie zaradności i odwagi życiowej, podniesienie samoświadomości i samooceny, pod warunkiem wszakże, że nastąpi optymalizacja czasu i środków realizacji takich doświadczeń);

- pomoc w uzyskaniu informacji o specyfice kulturowo-społecznej i zawodowej regionu, w którym młodzież zamierza podjąć pracę w celu zminimalizowania ewentualnych problemów i trudności wynikających z aktywności w środowisku wielokulturowym;

- wsparcie emocjonalne oraz instrumentalno-informacyjne w adaptacji do nowego środowiska, pomoc w bieżącym funkcjonowaniu poza rodzimym rynkiem pracy (informacje o zapotrzebowaniu na pracowników o konkretnych kwalifikacjach, przygotowanie na miejscu ewentualnych dokumentów aplikacyjnych, pomoc czy pośredniczenie w procedurze zatrudnienia związanej z określonymi obowiązkami formalnoprawnymi i przywilejami społecznymi itp.), mobilizowanie do podejmowania wysiłków związanych z podnoszeniem kwalifikacji zawodowych;

- pomoc po powrocie do kraju związana z wykorzystaniem emigracyjnego doświadczenia w budowaniu dalszej indywidualnej ścieżki kariery, w tym np. w organizowaniu samozatrudnienia czy wykorzystaniu innych elastycznych form zatrudnienia;

- pomoc w mobilizowaniu i motywowaniu osób powracających do kraju do podejmowania lub kontynuowaniu kształcenia ustawicznego;

- towarzyszenie człowiekowi w podejmowaniu kolejnych wyzwań na globalnym rynku pracy (także uwzględniających kolejne epizody emigracyjne).

Poradnictwo transnarodowe - rozumiane również jako eurodoradztwo - stanowi formę poradnictwa ukierunkowanego na wspomaganie i promowanie karieryzmu w skali europejskiej i globalnej. Z perspektywy państwa narodowego jest wykładnikiem jego stosunku do własnych obywateli, którzy nie przestali być członkami narodu przez sam fakt bycia poza jego granicami państwowymi, jest wyrazem dbałości o obywatela. Poradnictwo transnarodowe dotyczy narodowej i kulturowej tożsamości ludzi podążają-

cych za pracą i zatrudnieniem za granicę własnego kraju<sup>62</sup>. Do głównych celów transnarodowego doradztwa zawodowego możemy zatem zaliczyć także:

- gromadzenie aktualnych i zróżnicowanych informacji na temat szkolnictwa, kształcenia zawodowego, studiów i pracy w krajach europejskich;
- opracowywanie nowych metod przekazywania informacji i mediów – nośników informacji w kilku językach;
- przejrzystości świadectw ukończenia kształcenia zawodowego pomiędzy poszczególnymi krajami;
- rozbudowywanie transnarodowych ofert doradczych i informacyjnych, ze wzmocnieniem odniesienia do rynku pracy;
- rozwój psychicznej i wirtualnej mobilności pracobiorców;
- opracowanie i udostępnienie informacji odnośnie usług poradnictwa doradztwa zawodowego oraz zorganizowanych wydarzeń (jak seminaria, konferencje, wizyty studyjne itp.);
- opracowanie informacji odnośnie mobilności w celach edukacyjnych;
- promowanie standardów etycznych w celu osiągnięcia lepszej jakości usług poradnictwa doradztwa zawodowego w Europie;
- pomoc w diagnozie i ocenie własnego potencjału z punktu widzenia kariery międzynarodowej<sup>63</sup>.

Transnarodowe doradztwo zawodowe przede wszystkim stwarza młodym ludziom nowe perspektywy w sferze rozwoju osobistego i społecznego. Rozszerza możliwości przy wkraczaniu na rynek pracy, pozwala zdobyć cenne doświadczenie oraz zapewnia międzynarodowy przepływ informacji. Tak szeroko rozumiane poradnictwo zawodowe wymaga z jednej strony – wdrożenia kształcenia doradców zawodowych uwzględniającego specyfikę ponadnarodowego rynku pracy i potrzeby osób, które dobrowolnie z różnych powodów decydują się na emigrację zawodową (nie zawsze muszą to być przyczyny *stricte* ekonomiczne), z drugiej zaś – mobilizacji wysiłków w celu uruchomienia transnarodowej sieci wsparcia i poradnictwa zawodowego oraz zwiększenia mobilności samych doradców zawodowych.

## BIBLIOGRAFIA

Bańka A., *Poradnictwo transnarodowe. Cele i metody międzykulturowego doradztwa karier*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2006.

<sup>62</sup> A. Bańka, *Poradnictwo transnarodowe. Cele i metody międzykulturowego doradztwa karier*, Warszawa 2006, s. 29.

<sup>63</sup> Tamże, s. 33-34.



- Bańka A., *Psychologiczne doradztwo karier*, PRINT-B, Poznań 2007.
- Bash, Glick-Schiller, Blanc-Szanton, *From imigrant to transmigrant theorizing transnational migration*, 1994. Tekst dostępny na: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/3317464?uid=3738840&uid=2&uid=4&sid=56259903573>
- Bauman Z., *Płynna nowoczesność*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2006.
- Bauman Z., *Płynne życie*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2007.
- Bauman Z., *Płynne czasy. Życie w epoce niepewności*, Wydawnictwo Sic! Warszawa 2007.
- Becelowska D., *Wsparcie emocjonalne w pracy socjalnej*, ŚLĄSK, Katowice 2005.
- Beck U., *Spoleczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002.
- Bera R., *Aksjologiczny sens pracy a poczucie jakości życia młodych emigrantów polskich*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2008.
- Bera R., *Wielka emigracja zarobkowa młodzieży*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2010.
- Boski P., *Kulturowe ramy zachowań społecznych. Podręcznik psychologii międzykulturowej*, SWPS, Warszawa 2010.
- Boski P., *Psychologia migracji i akulturacji w społeczeństwie wielokulturowym*, [w:] *Drogi i rozdroża. Migracje Polaków w Unii Europejskiej po 1 maja 2004 roku*, red. M. Grzymała-Moszczyńska, A. Kwiatkowska, J. Roszak, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 2010.
- Danilewicz W., Dziekońska M., *Sieć społeczna i łańcuch migracyjny jako element przemieszczeń zagranicznych*, [w:] *Pod wielkim dachem nieba. Granice, migracje i przestrzeń we współczesnym świecie*, red. W. Muszyński, E. Sikora, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009.
- Domagała-Zysk E., *Postrzegane wsparcie społeczne ze strony osób znaczących a wyniki w nauce młodzieży gimnazjalnej*, [w:] *Aktualne problemy wsparcia społecznego osób niepełnosprawnych*, red. G. Kwaśniewska, A. Wojnarska, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2004.
- Giddens A., *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Giddens A., *Europa w epoce globalnej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Grzymała-Kazłowska A., *Dynamika sieci migranckich. Polacy w Brukseli*, [w:] *Ludzie na hucstawce. Migracje między peryferiami Polski i Zachodu*, red. E. Jadźwińska, M. Okólski, Warszawa 2001.
- Hajduk E., *Kulturowe wyznaczniki biegu życia*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2010.
- Iglicka K., *Wyniki badań nad migracjami powrotnymi w świetle najnowszych ujęć teoretycznych*, [w:] *Poakcesyjne migracje powrotne Polaków. Geneza – przyczyny – konsekwencje*, red. M. Zubik, Warszawa 2010.
- Iglicka K., *Powroty Polaków po 2004 roku. W pętli pułapki migracyjnej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2010.
- Iglicka K., *Powroty Polaków w okresie kryzysu gospodarczego. W pętli pułapki migracyjnej. Raporty i Analizy*, 2009, 1. Centrum Stosunków Międzynarodowych. Dostępny na: [http://csm.org.pl/fileadmin/files/Biblioteka\\_CSM/Raporty\\_i\\_analizy/2009/Krystyna%20Iglicka%20Powroty%20Polak%C3%B3w%20w%20okresie%20kryzysu%20gosp.pdf](http://csm.org.pl/fileadmin/files/Biblioteka_CSM/Raporty_i_analizy/2009/Krystyna%20Iglicka%20Powroty%20Polak%C3%B3w%20w%20okresie%20kryzysu%20gosp.pdf)
- Juszczyk S., *Komputery a humanizm w edukacji. Cele i zadania technologii informacyjnej i edukacji medialnej. Technologia informacyjna w procesie kształcenia, dokształcania i samodoskonalenia. Edukacja na odległość. Zalety i wady nauczania na odległość*, [w:] *Pedagogika medialna*, t. II, red. B. Siemieniecki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.

- Kaczmarczyk P., Okólski M., *Migracje specjalistów wysokiej klasy w kontekście członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, UKiE, Warszawa 2005.
- Kaczmarczyk P., Tyrowicz J., *Współczesne procesy migracyjne w Polsce a aktywność organizacji pozarządowych w obszarach powiązanych z rynkiem pracy*, BCR.ORG.PL, 2008.
- Kolarska-Bobińska L., *Emigrować i wracać. Migracje zarobkowe Polaków a polityka państwa*, ISP, Warszawa 2007.
- Kozielska J., *Poakcesyjne migracje zarobkowe. Kontekst teoretyczno-empiryczny. Wsparcie społeczne*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2014.
- Kozielska J., *Globalizacyjne procesy wyzwaniem dla transnarodowego poradnictwa zawodowego. Globalizacja przyczynkiem przemian rynku pracy i karier zawodowych*, [w:] *Edukacja międzykulturowa w warunkach kultury globalnej. Od rozważań definicyjnych do praktycznych zastosowań*, red. N. Dębowska, M. Walachowska, N. Starik, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa w Poznaniu, Poznań 2014.
- Kubitsky J., *Psychologia migracji*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2012.
- Lamb R., *Poradnictwo zawodowe w zarysie*, Zeszyty Informacyjno-Metodyczne Doradcy Zawodowego, 1998, 9.
- Liberska B. (red.), *Globalizacja. Mechanizmy i wyzwania*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2012.
- Marody M. (red.), *Między rynkiem a etatem. Społeczne negocjowanie polskiej rzeczywistości*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2000.
- Melosik Z., *Kultura popularna jako czynnik socjalizacji*, [w:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, t. 2, red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Minczakiewicz E.M., *Wsparcie społeczne rodzin stawianych wobec dylematu narodzin dziecka z zespołem Downa i wyzwań związanych z jego wychowaniem*, [w:] *Pomoc. Wsparcie. Poradnictwo. Od teorii do praktyki*, red. M. Piorunek, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010.
- Niedźwiedzki D., *Migracje i tożsamość. Od teorii do analizy przypadku*, Wydawnictwo Nomos, Kraków 2010.
- Okólski M., *Polska jako aktor na europejskiej scenie migracyjnej*, [w:] *Współczesne migracje. Dylematy Europy i Polski*, Ośrodek Badań nad Migracjami UW, Warszawa 2009.
- Piorunek M., *Transformacje modelu biografii – edukacja i praca w linii życia*, [w:] *Jednostka, społeczeństwo i edukacja w globalnym świecie*, red. A. Cybał-Michalska, Wyższa Szkoła Humanistyczna w Lesznie, Poznań-Leszno 2006.
- Piorunek M., *Edukacja i praca jako komponenty tożsamości człowieka w przestrzeni postnowoczesności*, [w:] *Relacje podmiotów w lokalnej przestrzeni edukacyjnej*, red. J. Modrzewski, M.J. Śmiałek, K. Wojnowski, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny UAM, Kalisz-Poznań 2008.
- Piorunek M., *Edukacja i praca w cyklu życia człowieka*, [w:] *Edukacja wobec tożsamości społecznej*, red. E. Gawel-Luty, J. Kojkoł, Wydawnictwo HARMONIA, Gdańsk 2008.
- Piorunek M., *Kariery zawodowe ludzi na etapie średniej dorosłości. Ciągłość i zmiana na polskim rynku pracy*, [w:] *Człowiek w kontekście pracy. Teoria. Empiria. Praktyka*, red. M. Piorunek, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009.
- Piorunek M., *Bieg życia zawodowego człowieka. Kontekst transformacji kulturowych*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2009.
- Piorunek M., *Biografia zawodowa człowieka w kontekście permanentnej zmiany społecznej*, [w:] *Odmiany życia społecznego współczesnej Polski: instytucje, polityka, kultura*, red. Z. Galor, Wydawnictwo WSNHiD, Poznań 2010.

- Piorunek M., Skowrońska J., *Doradztwo zawodowe wobec transnacionalizacji kariery*, [w:] *Tendencje i wyzwania poradnictwa zawodowego*, red. W. Duda, G. Wieczorek, D. Kukla, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2010.
- Plewko J., *Sprostac migracji. Pomoc migrantom ekonomicznym z ziem polskich*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010.
- Poradnik Emigranta* – [http://www.zpwb.org.uk/pl/poradnik\\_emigranta](http://www.zpwb.org.uk/pl/poradnik_emigranta).
- Przewłocka K., *Zjawisko wyuczzonej bezradności u klientów instytucji pomocy społecznej – przyczyny, konsekwencje i możliwości przeciwdziałania*, [w:] *Pomoc. Wsparcie. Poradnictwo. Od teorii do praktyki*, red. M. Piorunek, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010.
- Robaczewski A., *Praca za granicą. Jak znaleźć dobrą pracę i zarobić pieniądze za granicą nie dając się jednocześnie oszukać nieuczciwym pośrednikom?* Złote Myśli, Warszawa 2004; wersja elektroniczna (e-book): „Praca za granicą”, <http://praca-za-granica.zlotemysli.pl/> [dostęp: 29.12.2007].
- Sakson B., *Źródła pionierskiego łańcucha migracyjnego*, [w:] *Ludzie na huśtawce. Migracje między peryferiami Polski i Zachodu*, red. E. Jadźwińska, M. Okólski, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2001.
- Sakson B., *Portret współczesnych polskich emigrantek osiedlających się w rejonie metropolii chicagowskiej*, [w:] *Migracje kobiet. Perspektywa wielowymiarowa*, red. K. Slany, Wydawnictwo UJ, Kraków 2008.
- Sheridan Ch.L., Radmacher S.A., *Psychologia zdrowia. Wyzwanie dla biomedycznego modelu zdrowia*, Instytut Psychologii Zdrowia PTP, Warszawa 1998.
- Stelmaszuk Z.W., *Współczesne kierunki w opiece nad dzieckiem*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 1999.
- Stpiczyński T., *Polacy w świecie*, GUS, Warszawa 1992.
- Szmyd J., *Tożsamość a globalizacja*, Krakowska Szkoła Wyższa im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2006.
- Tam biedują, tutaj szpanują* (<http://m.onet.pl/biznes/4967080,detal.html>)
- Transnacionalne poradnictwo zawodowe. Modułowy program podyplomowego kształcenia doradców zawodowych w zakresie eurodoradztwa*, red. A. Bańka, B.J. Ertelt, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa 2005.
- Warzywoda-Kruszyńska W., Grotowska-Leder J., *Nieformalne sieci wsparcia ludności żyjącej w biedzie*, 2006, artykuł dostępny na: [http://politykaspoleczna.ipiss.com.pl/ps\\_pdf\\_2006/ps\\_11\\_12/polityka11-12-11warzywoda-kruszynskajgrotowska-leder.pdf](http://politykaspoleczna.ipiss.com.pl/ps_pdf_2006/ps_11_12/polityka11-12-11warzywoda-kruszynskajgrotowska-leder.pdf), s. 45.